

Jälkikoloniaalinen saamelaisuus: etnopolitiikkaa, ja etnostressiäkin

Sanna Valkonen: Poliittinen saamelaisuus. Vastapaino, Tampere 2009. 309 s. ISBN 978-951-768-254-1

Jälkikoloniaalinen teoria eli suomalaisessa sosiologiassa pitkään hiukan omituisessa näennäisläsnäolon tilassa. Siitä oltiin toki kiinnostuneita, olihan se kovin puhuttua muualla, mutta nimenomaan tuo muodikkuus sai samalla kiinnostukseen vaivaantuneen lisävireen – taasko uusi teoria-aalto, joka tuntuu ulkokohtaiselta ja teennäiseltä meidän varsin erityisiin oloihin sovellettuina? Maahanmuuttotutkijat ovat sittemmin hyvinkin näyttäneet, että jälkikoloniaalisia valtasuhteita käsittelevät keskustelut auttavat avaamaan myös kotimaista rasismia ja suomalaisuuden moninaisia rakennuspuita. Jälkikolonialismissa ei kuitenkaan pitäisi olla kysymys maahanmuuttajien asemasta tai heidän ongelmistaan, vaan huomattavasti laajemmin vallasta. Omien vähemmistöjemme tarkastelu osana suomalaisuuden, valkoisuuden ja kansakunnan rakentumista on tällöin olennaista. Näin erityisesti silloin, jos näkökulmana on sekä ryhmän omat, sisäiset kysymykset merkityksistä, identiteeteistä, kelpaamisesta ja paineista, että oikeudet, lainsäädäntö ja vähemmistön asema laajempaa yhteiskunnallista valtaa ja todellisuutta tuottavina institutionaalisisina käytäntöinä. Saamelaiset

ovat harvinaisen kiinnostava esimerkki, lähihistoriassa systemaattisesti sorrettu omaleimainen alkuperäiskansa. Onkin hämmästyttävää, ettei saamelaisten yhteiskunnallinen asema ja historia ole kuulunut suomalaisen sosiologian keskeisiin kysymyksiin. Saamelaiskysymyksen kautta saa aivan ainutlaatuisen näkökulman suomalaisen yhteiskunnan tapaan hahmottaa kansalaisuutta, tasa-arvoa, oikeuksia ja kuulumista, kuten Sanna Valkonen teoksessaan *Poliittinen saamelaisuus* näyttää.

Sanna Valkosen teoksen erityinen ansio on juuri sen tapa käsitellä saamelaisuutta siten, että kirja voi kiinnostaa niitäkin tutkijoita, jotka eivät ole empiirisesti nimenomaan Lapin asiantuntijoita, ja silti pitää saamelaisnäkökulmasta olennaiset kysymyksen ja aihepiirit keskiössä. Tutkimus on tehty näkökulmasta, joka ”nousee alkuperäiskansan itsensä keskuudesta” (s. 26), saamelaista itseymmärrystä hienovaraisesti kunnioittaen, mikä on erityisen arvokasta ja merkittävää. Samalla teoksesta saa paljon irti myös tutkija, joka on kiinnostunut teoriakeskustelun soveluksista saadakseen käsitteellistä vertailupintaa tutkimuksiin vaikkapa perussuomalaisuudesta, rasismista pääkaupunkiseudun lähi-

öissä tai kuten omalla kohdallani, afrikkalaisista sosiaalisista liikkeistä ja niiden kamppailusta ”modernin” merkityksistä. Jälkikoloniaalinen käsitteistö ei Valkosen käsittelyssä todellakaan jää omituiseksi, muodikkaaksi sanastoksi, vaan se elää ja mukautuu esimerkiksi paulanauhojen ja porojen poliittisuuteen sekä auttaa avaamaan aiheistojen keskeisiä teemoja. Jälkikoloniaalisuuden sanaston lisäksi keskeinen käsite teoksessa on Judith Butlerin *performatiivisuus*, tämäkin käsite, joka tarjoaa vaaran olla liian raskas ja siten tuottaa itsetarkoituksellisia, tyhjämpäiväisiä lauseita. Valkosen työ osoittaa, että ansaan ei tarvitse langeta. Performatiivisuuden avulla todellakin voidaan jäljittää saamelaisuuden kokemuksen vaikeuden hienovaraisempia sävyjä ja kompleksisuutta.

Kirja jäljittää saamelaisuuden ja alkuperäiskansaisuuden eri ulottuvuuksia tukeutuen rakentavan vallan käsitteistöön. Valkonen käsittelee saamelaisuutta poliittisena ilmiönä välttäen essentialistisia esioletuksia, mutta samalla korostaen, että näkökulman ei ole tarkoitus kieltää tai kyseenalaistaa yksilöiden kaipuuta selkeään identiteettiin tai saamen kansen ja alkuperäiskansan olemassa-

olon oikeutta. Tutkimuksessa on, kuten Valkonen itse sanoo, ”saamelaisuuden sisäinen emansipatorinen vire” (s. 285). Mutta korostaessaan helpon saamelaisuuden mahdolltomuutta, saamelaisuutta lävistäviä eroja, erilaisia poistoyöntämisen mekanisme, diskurssien poliittisuutta ja subjektipositioiden haurautta, on teksti oletettavasti jatkuvasti vaarassa tulla luetuksi siten, että se potentiaalisesti voisi kääntyä saamelaisien emansipatorisia kamppailuja vastaan. Esimerkiksi ymmärtävä luenta ”lappalaisten” poliittisista pyrkimyksistä haastaa saamelais-erityiset oikeudet, tai Valkosen kritiikki alkuperäiskansadiskurssien konservatorisista seurauksista, ovat rohkeita, mutta sitäkin tarpeellisempia, yksinkertaistavaa ”etnopolitiikkaa” ravistelevia tutkimustuloksia. Kirjoittajan tulee olla taitava saadakseen teksti toimimaan siten, ettei diskurssianalyysiä tuntematon lukija saa käsitystä, että kaikki poliittiset pyrkimykset ovat likaista valtapeliä. Mielestäni Valkonen onnistuu tässä hyvin. Hänen rikkaat aineis-

tonsa päivälehtien yleisöosastokirjoituksista lakiteksteihin ja haastatteluihin puoltavat tarvetta etsiä uudenlaista ”epäheiden politiikkaa”, jossa ”lähtökohtaisesti tunnustettaisiin saamelaisuuden pirstaleisuus ja moninaisuus unohtamatta kuitenkin saamelaisuuden kulttuurisia tunnusmerkkejä ja merkityksiä, jotka ovat saamelaisille niin tärkeitä ja rakkaita” (s. 285). Millaiset poliittiset instituutiot mahdollistavat tulevaisuudessakin tuon epäheiden kansan ja sen tarvitsemat erityiset oikeudet, on nykypäivän suuria yhteiskunnallisia haasteita.

”Dekolonisaation poliittisuus” ja alkuperäiskansadiskurssin potentiaalinen museoiva vaikutus ovat teemoja, jotka toisaalta ammentavat aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta, mutta saavat ajankohtaisuutta ja kontekstin Valkosen aineistoluennan kautta. Työ hyödyntää paljon aiempaa tutkimuskirjallisuutta, eikä siten ole historiantutkimuksellista, vaan tekee aiempien tulkintojen päälle omia, yhteiskuntatieteellisesti virittyneitä, diskurssianalyttisistä näkö-

kulmasta ammentavia ehdotuksia. Hiukan enemmän olisin toivonut konkreettisten tapahtumien kuvailua ja toimijoita. Esimerkiksi Urho Kekkonen ei henkilöinä kirjassa piipahda, Neuvostoliittoakaan ei juuri; vertailu pohjoismaiden etnopolitiikkojen välillä ja Suomen sisällä (Ahvenanmaa, suomenruotsalaiset, romanit) jää vähäiseksi. Väitöskirjamaisuutta teoksessa on tietyn toiston myötä hiukan, mutta vain hiukan. Kyseessä on lukijaystävällinen teos, joka sopii hyvin oppikirjaksi. Olisi vähintäänkin toivottavaa, että sosiologiankin tutkintovaatimuksesta, myös Etelä-Suomen yliopistoissa, löytyisi omien vähemmistöjemme yhteiskunnallisia kamppailuja käsittelevää lukemistoa. Valkosen teoksen myötä ajankohdattaisen, mielenkiintoisia, monipuolisia aineistoja ja teorioita luovasti ja osaavasti soveltavan kirjallisuuden puutetta ei ainakaan voi syyttää.

Elina Oinas